

“Hayır Diyebilen Japonya” ve İnan ile İlişkiler

Prof. Dr. Sema Kalaycıođlu

Küresel gayri safi yurtiçi hasılanın % 80'ini yaratan 20 ÷lke, sorunları gözden geçirip, (sözüm ona) ortak çözüm stratejileri geliştirmek için önümüzdeki haftalarda Japonya'da bir araya gelmeye devam edecek ya! Dönem başkanı olarak Japonya, ortaklarının önüne koyduğu hedefler açısından fevkalade iddialı. Gerçekçi mi? Emin değilim. G-20'de ABD varken ve taşları bir bir yerinden oynatırken, sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliği, çevre konuları gibi hedefleri Trump'ın kulağına kar suyu gibi kaçırmak bile imkânsız gibi. Ama özellikle, 28-29 Haziran Osaka toplantıları için ev sahibi Japonya, belirlediği 7 öncelik konusunun başında gelen serbest ticaretin teşviki üzerinde ısrarla duracağa benzer. Aslında bu bana, geçen 10 yıllar boyunca, kâğıt üzerinde aynı şeyi savunur görünürken ithalatı çeşitli yöntemlerle engelleyip ihracatı teşvik için her yolu deneyen Japonya'nın samimiyetini biraz sorguluyor. Yine de serbest (free) değil, adil (fair) ticaret diye tutturana, ancak bu açıdan adaletin şirazesini bir hayli bozan ABD'ye Japonya'nın hâlâ “hayır” demek istediğini gösteriyor.

Âleme Talkın Verip Kendisi Salkım Yutan Japonya

Tüketicisi, Japon malını tüm yabancı malların üzerinde tutana, çeşitli nedenlerle tasarrufu tüketime tercih eden, yabancı yatırımcıya türlü zorluklar çıkartana, üstelik kendi dev şirketlerine başka ÷lke pazarlarına giriş kolaylığı için, devlet eliyle çeşitli imkânlar sunana Japonya, 25 yıl sonra, Trump'ın uyguladığı merkantilistik politikalara karşı, serbest ticareti savunsun; işte size temel bir “hayır deme” örneği. İngiltere'den, Fransa'ya, ABD den Rusya'ya eski ve yeni sömürgeci ÷lkeler, dünya pazarları arasında Orta Dođu'ya hep ağızları sulanarak bakarken, riskli coğrafyalara uzak durma basireti göstermesi de kaynakları kıt Japonya için uzun süre, bir “hayır teşekkür ederim” deme biçimiydi. Ama şu sıralar ABD'den bağımsız bir Orta Dođu politikası oluşturmuş olması da özellikle İnan ve JCPOA konusunda ABD'ye karşı hâlâ “hayır” diyebilme refleksi olduğunu göstermekte. Yaptırım istisnalarının sona erdiği Mayıs ayından bu yana, hem nüklüer anlaşmaya, hem de İnan ile yapmakta olduğu ticarete kendi penceresinden bakana Japonya, G-20 toplantısına sağlam malzeme ile gitmek istediği için, Abe'nin geçen hafta yaptığı Tahran ziyareti de bana, ABD'ye karşı kaldırdığı yeni bir “hayır” pankartı gibi geliyor.

İran ile Petrol Ticaretini Normalleştirmek

Hatırlayacak olursak Japonya 2000’li yılların başında, İran’ın Azadegan petrol kuyularında imtiyaz hakkı alarak ABD’nin tepkisini çekmişti. Ama buna da direnerek 2004 yılında İran Ulusal Petrol Şirketi (The National Iranian Oil Company) ile anlaşma imzalamış ve Azadegan petrol alanı geliştirme yatırımlarının % 75’ini karşılamıştı. Her ne kadar bu işten elini tedricen 2010 yılında tamamen çektiyse de 2017 yılı verilerine göre, Japonya’nın İran’dan yapmış olduğu ithalatın 3,7 milyar dolar, bu ülkeye yaptığı ihracatın ise 903 milyon dolar olması, Japonya’nın İran’a karşı bir dış ticaret açığı vermiş olduğunu göstermektedir. Evet 2018 yılında kâğıt üzerinde Japonya’nın İran’dan petrol alımını azalttığı ve Suudi petrolüne dönmüş olduğu aşikar. Ancak Tokyo’nun geçen yıl İran’dan 130,000 bpd petrol ithal ettiği ve bu miktarın toplam ithalatının % 4,2’sine karşılık geldiği bilinmektedir. Bununla beraber iki ülke arasında petrol dışı ticaret de devam etmektedir. Hürmüz Boğazı üzerinden İran ile deniz ticareti makul ve kârlı bir ticarettir. Üstelik İran dış ticaret sistemi ile Japon dış ticaret sistemi arasında büyük ticaret şirketlerinin yapısı ve iş yapma biçimi açısından benzerlikler bulunması, Japonya için İran’ı tercih edilir bir ticaret ortağı hâline koymaktadır. İşte size hayır diyebilen Japonya’nın, ABD ye “hayır” demesi için bir başka neden daha.

Ticaret ve Nezaket

Aslında Japonlar, doğrudan zıtlasmaktan kaçınan, dolayısı ile ikili ve heyetlerle yürüyen müzakerelerde hep nazik bir baş eğme ile “hay” (evet) diyen insanlardır. Ama çoğu kez o “hay”ın aslında gizli ve nazik bir “hayır” olduğunu, Japonya’da yaşayan, Japonlar ile iş yapan herkes bilir. Açıkçası “hay” ile karışık bir “hayır”, muhtemel bir “şer”in uzak tutulması için işlenen bir hayır gibi Japon kültürünün içine işlemiştir. Bir de nezaket üzerine kim Japonların eline su dökebilir ki? Ticarete bile bu üslubun korunmasına özen gösteren Shinzo Abe, adeta bunu bir kez daha ispatlarcasına, 12 Haziran’da yaptığı Tahran ziyareti öncesinde, İran ile sorunu olan tüm bölge ülkelerine, bu ziyaretin gündemini açıklayacak kadar yüksek düzeyde bir siyasi nezaket göstermiştir. Ama Umman Körfezi’ndeki askeri risklere rağmen Tahran’ı ziyaret ederek, İran’dan petrol almaya devam etmek istediğini, üstelik JCPOA’i kurtarmak ve korumak için Japonya’ya düşen hiçbir görevi yerine getirmekten çekinmeyeceğini de açıklamıştır. İşte size nazik bir direniş ve üslubu ile “hayır”.

Abe’nin Maksad-ı Mahsus ve Bir Tutam Kompl

Shinzo Abe ve Hassan Ruhani’nin, 2013’den bu yana en az 7-8 kez bir araya geldiği bilinmekte. Bu nedenle aralarında sınırlı konular etrafında oluşmuş bir görüş birliğinin de varlığını kabul etmek gerekir. Bu ziyaretinde ilk defa 1929’da başlayan İran-Japonya ilişkilerini

geliştirmek niyetini de söylemekten çekinmeyen Abe'nin 1979 yılından bu yana Tahran'ı ziyaret eden ilk Japon başbakanı olduğu hatırlanacak olursa, Hürmüz Boğazı'nda İran'ın torpilediği iddia edilen tankerlerin, bizzat Japonya Ticaret Bakanlığı tarafından Japonya kargosu (Japan Related Cargo) taşımakta olduğunu açıklanması da ilginçti. ABD ne kadar yaptırım tehdidi savurursa savursun eğer, Hürmüz Boğazı'nda, Umman açıklarında mayınlanan tankerler Japonya'ya mal taşıyor ise bu da hâlâ Japonya'nın ABD'ye bir şekilde "hayır" demekte olduğunu açık kanıtıdır. Bu bağlamda, Japonya'nın Asya karşı komşusu Çin ile de aynı tarafta yer aldığını unutmamak iyi olur.

Shinzo Abe, özellikle ülkesinin ucuz ve aksamayacak enerji teminini güvence altına almak istemektedir. Ne de olsa onun için Japonya'nın âli menfaati birinci sırada gelmektedir (Japan First). Ama Hiroşima ve Nagazaki'nin atom bombası acı ve sancısını bilen bir ülke olarak Japonya, Abe'nin JCPOA'yi kurtarmasını istemektedir. İşte Abe'nin de G-20 Osaka Zirvesi öncesindeki Tahran ziyaretinin halisane maksad-ı mahsusunun bu olduğuna inanmak için her neden bulunmaktadır.

Hürmüz Boğazı'ndaki patlamalarla ilgili bir komplo düşünmek içinse, bence bir iki soru sormak yeter: Bir kere, insanın aklına, "acaba zor zamanlarda kendisinden mal almaktan çekinmeyen Japonya'ya karşı bunu neden İran yapsın?" sorusu gelmez mi! Oysa hem İran'ı, hem de alıcı Japonya'yı cezalandırmak isteyen "yalan haber" üretim merkezi ülkelerin bu patlamaların arkasında olabileceği ihtimalini yabana atmamak gerek. Bir de Abe'nin mesajının akabinde, Yemen'deki İran destekli Houtilerin, Suudi Arabistan'da bir havaalanına saldırması da İran'ı dünyadan koparmamak ve JCPOA'yi kurtarmak gayreti içinde olan Abe'yi caydırmak amacını taşıyor olamaz mı?